

Політична культура та ідеологія

УДК: 321.304

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17821310>

Гумор як форма політичної участі: дослідження «Картонкового Майдану»

Осіпова Злата Олександрівна,

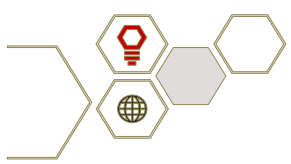
аспірантка спеціальності «Політологія»

Маріупольського державного університету, Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0007-7688-1747>

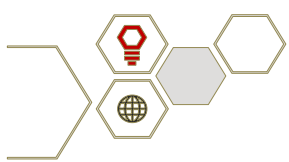
Прийнято: 14.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація: Дослідження присвячене аналізу гумору як форми політичної участі на прикладі феномену «Картонкового майдану» – масових протестних акцій, що відбулися в Україні влітку 2025 року, як відповідь на прийняття закону, що обмежує незалежність антикорупційних інституцій. Дослідження спрямоване на виявлення типологічних особливостей, культурних кодів, функцій гумору та його ролі в системі неконвенційних форм громадянського активізму в умовах воєнного стану. Дослідження використовує комплексний методологічний підхід: типологічний аналіз для класифікації стратегій гумору за Р. Мартіном (агресивний, афіліативний, самоіронічний); контент-аналіз протестних гаслів для систематизації символічних кодів; дискурс-аналіз для розуміння культурних та інтертекстуальних алюзій. Типологічний аналіз виявив домінування агресивного гумору як прямого висміювання влади, афіліативного гумору – для формування колективної ідентичності та самоіронічного гумору, як рефлексії над обставинами. Виявлено ключові культурні коди: хештег #12414 як символ корупції та зради; собаки-протестувальники, як форма м'якого

протесту через когнітивний дисонанс; порівняння з Януковичем як символом авторитаризму; використання ненормативної лексики, як порушення табу офіційного дискурсу. Встановлено чотири ключові наративи: антикорупційний, оборонний, національної єдності, критики влади. Також встановлено, що гумор у «Картонковому майдані» виконував чотири взаємопов'язані функції: психологічного захисту в умовах війни та політичної кризи; політичної мобілізації через зниження психологічного бар'єру входу до участі; символічної субверсії офіційних наративів влади через карнавальне перевертання ієрархій; та формування колективної ідентичності протестувальників. Дослідження демонструє трансформацію форм політичної участі в сучасній Україні, де гумор із периферійного елемента перетворюється на механізм низової політичної мобілізації та артикуляції громадських вимог. Творчість, символічна політика та візуальна комунікація стають альтернативними формами громадянського активізму, особливо релевантними та ефективними в умовах обмежень воєнного стану, коли традиційні форми протесту можуть бути ускладнені. Це засвідчує здатність українського суспільства до інноваційної самоорганізації, креативної адаптації до обмежувальних умов та ефективної артикуляції політичних вимог через неконвенційні канали комунікації, що відкриває нові перспективи для подальших досліджень трансформації політичної культури та громадянської активності в умовах гібридних викликів сучасності.

Ключові слова: політична участь, гумор, політичний акціонізм, політична культура, Картонковий майдан, протестний рух, символічна політика, громадянська мобілізація, неконвенційні форми участі, саомедійована участь, карнавалізація.

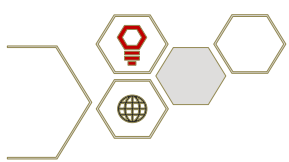
Humor as a form of political participation: A study of the “Cardboard Maidan”

Zlata Osipova,

PhD student in Political Science, Mariupol State University, Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0007-7688-1747>

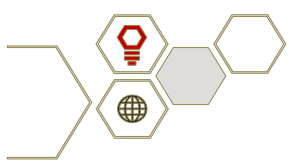
Abstract: The study examines humor as a form of political participation using the case of the «Cardboard Maidan», a series of mass protest actions that took place in Ukraine in the summer of 2025 in response to the adoption of a law limiting the independence of anti-corruption institutions. The research aims to identify the typological features, cultural codes, functions of humor, and its role within the system of unconventional forms of civic activism under martial law. The study applies a comprehensive methodological approach: typological analysis for classifying humor strategies according to R. Martin (aggressive, affiliative, self-enhancing/self-deprecating); content analysis of protest slogans to systematize symbolic codes; and discourse analysis to explore cultural and intertextual allusions. The typological analysis revealed a dominance of aggressive humor as direct ridicule of the authorities; affiliative humor used to build collective identity; and self-ironic humor as a reflection on circumstances. Key cultural codes were identified: the hashtag #12414 as a symbol of corruption and betrayal; protesting dogs as a form of soft protest through cognitive dissonance; comparisons to Yanukovich as a symbol of authoritarianism; and the use of profanity as a means of breaking taboos in official discourse. Four core narratives were established: anti-corruption, defense-related, national unity, and criticism of the authorities. The study finds that humor within the «Cardboard Maidan» served four interrelated functions: psychological protection amid war and political crisis; political mobilization through lowering the psychological barrier to participation; symbolic subversion of official state narratives through carnivalesque reversal of hierarchies; and the formation of a collective identity among protesters. The research demonstrates a transformation of

political participation in contemporary Ukraine, where humor shifts from a peripheral element to a mechanism of grassroots political mobilization and the articulation of civic demands. Creativity, symbolic politics, and visual communication emerge as alternative forms of civic activism, particularly relevant and effective under the constraints of martial law, when traditional protest formats may be limited. This highlights Ukrainian society's capacity for innovative self-organization, creative adaptation to restrictive conditions, and effective articulation of political demands through unconventional communication channels, opening new avenues for future research on the transformation of political culture and civic engagement amid the hybrid challenges of the present.

Keywords: political participation, humor, political actionism, political culture, Cardboard Maidan, protest movement, symbolic politics, civic mobilization, unconventional forms of participation, self-mediated participation, carnivalization.

Постановка проблеми. У контексті сучасних трансформаційних процесів української політичної культури, що розгортаються на тлі повномасштабної російської агресії та пов'язаних з нею викликів для демократичних інституцій, особливої актуальності набуває дослідження неklasичних, неконвенційних форм політичної участі. Серед цих форм гумор займає особливе, проте досі системно недостатньо вивчене місце в арсеналі громадянського активізму. Якщо в традиційному політологічному розумінні гумор сприймався переважно як периферійний, маргінальний елемент політичного життя, що виконує обмежену функцію психологічного захисту та розрядки соціальної напруги, то в умовах екзистенційних загроз, пов'язаних з війною, він продемонстрував значно ширший і глибший функціональний потенціал. Гумор не лише зберіг свої традиційні компенсаторні функції зниження соціального тиску та психологічного копіngu, але й еволюціонував у потужний багатофункціональний інструмент політичної мобілізації,

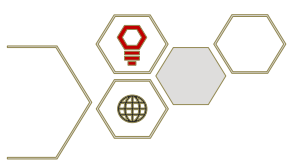

формування національної єдності, артикуляції громадянських вимог та символічного опору авторитарним тенденціям.

Феномен «Картонкового майдану», масового виготовлення та поширення гумористичних картонок, плакатів та інсталяцій під час протестних акцій літом 2025 року, являє собою унікальну форму політичної творчості, що поєднує традиційні елементи народної сміхової культури з новітніми засобами політичної комунікації, можливостями цифрових медіа та практиками мемної культури. Цей феномен потребує аналізу крізь призму теорій політичної участі, оскільки демонструє, що гумор може функціонувати як механізм низової політичної мобілізації та альтернативна форма громадянського активізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять три концептуальні кластери, що визначають методологічну рамку аналізу.

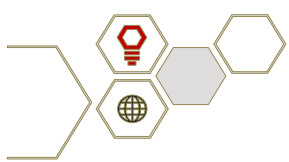
Перший кластер – теорії політичної участі та її еволюції. Фундаментальною теоретичною основою сучасного розуміння політичної участі вважається модель громадянського волонтаризму, розроблена класиками політичної науки Сідні Вербою, Кеєм Шлоzmanом та Генрі Бреді [1]. Ця концептуальна рамка виокремлює та систематизує три ключові взаємопов'язані мотиваційні складові, що детермінують політичну участь індивідів: ресурси, мотивацію та механізми мобілізації [1, р. 235]. Автори стверджують, що члени суспільства, які володіють обмеженим обсягом ресурсів (грошей, вільного часу, соціальних навичок, когнітивних та організаційних здібностей) традиційно та закономірно обирають стратегію неучасті, оскільки у них відсутній або критично звужений простір можливостей для ефективної політичної дії. Однак цей підхід, зосереджуючись на традиційних формах участі, залишав поза увагою альтернативні способи політичного вираження, особливо серед

маргіналізованих груп та в умовах обмеженого доступу до офіційних каналів впливу.

У відповідь на процеси глобалізації, модернізації, кризи довіри до традиційних інститутів представництва та поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дослідники значно розширили зміст цієї політологічної категорії. Піппа Норріс запропонувала розширений підхід, згідно з яким політичною участю є будь-які форми активності, які або безпосередньо завдають тиску на державні органи і політичний процес, або опосередковано через вплив на громадянське суспільство [2, р. 163]. Цей підхід інкорпорує навіть такі форми, як політичний консюмеризм. М. Мішелетті пов'язує поширення подібної форми політичної участі зі становленням нових альтернативних способів політичного самовираження громадян, а саме – лайфстайл-політики [3, р. 176]. Мінімалістичний підхід, запропонований Г. Бреді, визначає політичну участь як дії звичайних громадян, спрямовані на здійснення впливу на політичні рішення [1, с. 45]. Згідно з цим вузьким тлумаченням, громадяни намагаються вплинути на політичні рішення і таким чином оскаржують усталені нерівності та дисбаланси влади, втручаються у сформовану структуру політичних можливостей.

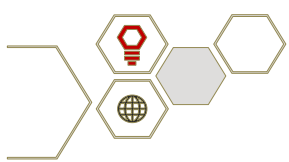
Враховуючи необхідність розрізнення широкого спектра громадянських дій, шведські дослідники Й. Екман та Е. Амна запропонували багаторівневу матрицю, що розмежовує різні типи громадянської участі [4, р. 286], вона включає безпосередні дії, спрямовані на вплив на політику та політиків, які поділяються на процедурну участь, легальний політичний активізм та нелегальний активізм. Ця типологія є важливою для розуміння того, як гумор може функціонувати на різних рівнях громадянської залученості – від формування політичної компетентності через меми та сатиру до прямого впливу на політичні рішення через протестні акції.

Другий кластер – типологія та функції гумору. Зігмунд Фрейд, як один з перших теоретиків гумору, відзначав, що він може поділятися на дві основні категорії залежно від наміру оповідача: цілеспрямований та невинний [5, р. 291]. Цілеспрямований гумор, за Фрейдом, використовується для досягнення конкретних цілей – висміювання, критики, соціального контролю, тоді як невинний гумор не має прихованої агенди і призначений виключно для розваги та створення позитивних емоцій. Чарльз Грюнер називав невинний гумор – просто гумором ради гумору, а цілеспрямований – агресивним, оскільки він спрямований на об'єкт чи мішень, що має бути висміяна або принижена [6, р. 159]. Це розрізнення є фундаментальним для розуміння політичного гумору, який майже завжди є цілеспрямованим та агресивним за своєю природою.

Сучасна типологія стилів гумору, розроблена Родом Мартіном та колегами, виокремлює чотири основні категорії [7, р. 50]: агресивний гумор (спрямований на висміювання та приниження об'єкта); афіліативний гумор (використовується для зміцнення соціальних зв'язків та формування групової ідентичності); самопідтримуючий гумор (позитивне ставлення до життя, здатність знаходити гумор навіть у важких ситуаціях); самознижувальний гумор (іронічне ставлення до власних недоліків). Ця типологія є особливо релевантною для аналізу політичного гумору в неконвенційних формах політичної участі, оскільки вона дозволяє не лише класифікувати гумористичні прояви, але й розуміти їхні психологічні та соціальні функції. Агресивний гумор у політичному контексті виконує функцію делегітимізації влади та мобілізації опозиції, афіліативний – консолідує протестувальників навколо спільних цінностей, а самоіронічний дозволяє учасникам справлятися зі стресом та невизначеністю в умовах політичної кризи.

Третій кластер – неконвенційні форми участі та перформативність. Серед неконвенційних форм, де гумор може займати своє місце, сучасні дослідники виділяють політичний акціонізм та інші видовищні форми

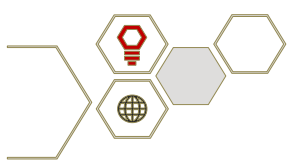

ненасильницького протесту громадськості, що використовують художні техніки та творчі методи для донесення політичних ідей [8]. Політичний акціонізм відрізняється від традиційних форм протесту тим, що він використовує естетичні та перформативні елементи для створення символічно насичених подій, які мають високий медійний резонанс та здатність впливати на публічний дискурс.

Як зазначають дослідниці О. Карчевська та Г. Агафонова, політичний перформанс став актуальним прийомом формування політичної свідомості та культури українського суспільства в умовах переходу до нової постматеріальної політичної епохи [9, с. 60]. Межа між ігровими формами політики і звичайним життям зникає, а проведення політичних перформансів стає виразником нової суспільної думки, яка сприяє формуванню самоідентифікації та визначенню національної специфіки.

Поширення інформаційно-комунікаційних технологій і соціальних медіа призводить до медіатизації політичної участі та створює нове явище – самомедійовану політичну участь, що за визначенням А. Янченко, є активністю приватних громадян, яка репрезентується ними в медіапросторі з метою впливу на політичні рішення [10, с. 46]. Самомедійована участь є актом перформативної публічності, яка робить значущим саме висловлювання як суверенний акт громадянськості. Це свідчить про залученість громадян, чий дії – поширення інформації, створення контенту, виробництво мемів виходять за межі пасивного споживання новин. У такий спосіб кожен учасник стає не лише споживачем, але й продуцентом політичного контенту, що радикально змінює динаміку політичної комунікації та розширює можливості для низової мобілізації.

Важливою компонентою сучасного політичного активізму є спектакуляризація, оскільки в умовах інформаційного суспільства, людиною запам'ятовується лише та інформація, що є соціально значущою або просто нестандартно представленою [11, с.15]. Візуальна компонента, яскравість

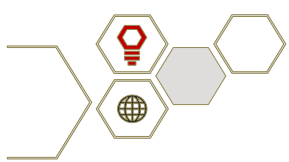

форми, здатність дивувати, шокувати, провокувати – усе це характеристики, що роблять політичну акцію помітною в епоху інформаційного шуму та перенасичення інформацією.

В основі такого роду політичного акціонізму лежить символізм та карнавалізація. М. Бахтін писав про карнавалізацію, як про перевертання усталених ієрархій, зміщення меж між високим і низьким, офіційним і неофіційним, серйозним і комічним [12, р. 318]. У карнавальному просторі тимчасово скасовуються соціальні дистанції та заборони, що дозволяє учасникам вільно висловлювати критику влади та переосмислювати соціальний порядок. Н. Хома зазначає, що акціонізм об'єднує різноманітні видовищні форми ненасильницького протесту громадськості [13, с. 6]. Саме ці характеристики яскраво проявилися під час протестів Україні, відомих під назвою «Картонковий майдан», де гумористичні плакати та інсталяції стали інструментом політичної критики та засобом артикуляції громадських вимог.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність значного теоретичного доробку щодо політичної участі та місця гумору в політиці, залишається недостатньо дослідженою специфіка функціонування гумору як форми політичної участі саме в умовах війни чи авторитарних викликів. Потребує детального вивчення механізм трансформації гумористичних практик у інструмент масової політичної мобілізації. Недостатньо систематизовано та проаналізовано символічний зміст протестних рухів та їх роль у формуванні колективної ідентичності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті: спираючись на концепцію М. Бахтіна про сміхову культуру як форму тимчасового скасування соціальних ієрархій та символічного переосмислення влади, показати, що гумористичні форми протесту створюють альтернативний простір політичної участі. У цьому просторі політичний меседж комунікується не через традиційну мобілізацію, а через перформативні, театралізовані та ігрові практики, де сміх стає інструментом колективної дії та символічного

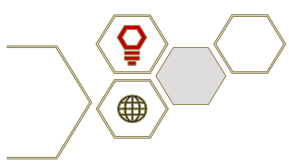

опору. Завдання дослідження включають: 1) розглянути теоретичні підходи до розуміння політичної участі та визначити місце гумору в системі неконвенційних форм політичної активності; 2) проаналізувати контекст виникнення, динаміку розвитку та соціальний профіль учасників «Картонкового майдану»; 3) здійснити контент-аналіз протестних гаслів та виявити ключові наративи і символічні коди; 4) визначити основні функції гумору в протестному русі та його роль у політичній мобілізації.

Для емпіричного застосовано змішану методологію, що поєднує якісний контент-аналіз, дискурс-аналіз, візуальний аналіз та кількісну описову статистику. Дослідження базувалося на 193 зображеннях протестних написів, зібраних методом цифрового моніторингу та архівування за ключовими хештегами #12414, #КартонковийМайдан, #НАБУ, #ЗахиститьНАБУ у липні 2025 року, із подальшою фільтрацією матеріалу за критеріями читабельності, унікальності та наявності чіткого текстового меседжу.

Аналітична процедура передбачала класифікацію матеріалу за типами гумористичних стратегій (агресивний, афіліативний, самоіронічний гумор) та їхніми політичними функціями, характерними для кризових періодів (мобілізаційна, ідентифікаційна, делегітимізуюча, компенсаторна, комунікативна) [14]. Окрему увагу приділено інтертекстуальним кодам – історичним алюзіям, літературним референсам, елементам попкультури й інтернет-мемам, а також мовним стратегіям, зокрема використанню ненормативної лексики, суржику та англійської мови як інструментів емоційної виразності й кроскультурних меседжів. Візуальний аналіз охоплював виявлення графічних елементів та нестандартних носіїв протестного висловлювання, від традиційних картонних плакатів до креативних об'єктів на кшталт екранів ноутбуків чи предметів повсякденного вжитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протестні акції, відомі як «Картонковий майдан», розгорнулися в Україні в липні 2025 року у відповідь

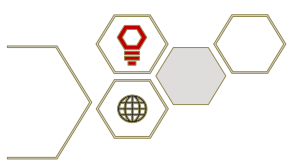
на ухвалення Верховною Радою законопроекту № 12414 [15], який значно розширював повноваження Генеральної прокуратури за рахунок обмеження незалежності Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Ключовим каталізатором невдоволення суспільства стали обшуки в приміщеннях НАБУ 21 липня [16], ініційовані СБУ та прокуратурою, після чого вже наступного дня парламент ухвалив резонансний закон, а президент його підписав. Ці події були сприйняті як безпосередня загроза існуванню незалежних антикорупційних інституцій, що спровокувало масштабні вуличні виступи.

Перші акції відбулися ввечері 22 липня в Києві, на площі Івана Франка біля Національного театру, де зібралися тисячі громадян. Учасники вимагали від президента вето ухвалений закон і відновити баланс у системі антикорупційних органів. У той самий день протести охопили Львів, Дніпро, Одесу, Харків та низку інших міст, що надало подіям ознак загальнонаціонального характеру [17]. 23 липня масштаби протестів зросли: у Києві було зафіксовано близько дев'яти тисяч учасників, у Львові понад півтори тисячі, у Харкові близько тисячі.

Особливої уваги набув Сумський протест, де через заборону масових зібрань у прифронтовому регіоні громадяни застосували символічну тактику картонок: залишали у публічних просторах написи на картонних табличках із гаслами проти закону [18]. Ініціативу підтримали місцеві спільноти «Суми майбутнього», «Погріб», ГО «Українські студенти за свободу». Цей спосіб мирного спротиву й дав назву всьому рухові.

Упродовж 25-30 липня протестна активність не спадала. Кульмінацією стало 30 липня, коли президент оголосив про намір скасувати закон [19], що було сприйнято як перемога громадянського суспільства.

За даними VoxUkraine, соціально-демографічний склад протестувальників був доволі різноманітним, а медіанний вік становив 27 років (значна частина респондентів припадала на віковий інтервал 18-34 роки).

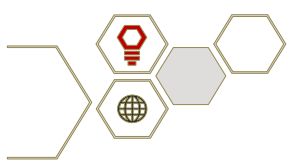

Зокрема, 27,4% серед опитаних студентів перебували в закладах вищої освіти, хоча 74,9% респондентів працювали [20]. Також у липневих акціях було помітне жіноче представництво майже 57% протестувальників жінки, 43% чоловіки.

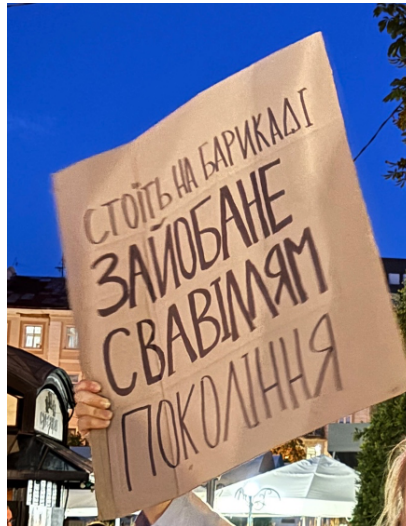
Важливою характеристикою був децентралізований характер мобілізації. Більшість учасників дізналися про протести з телеграм-каналів (64%) та соціальних мереж (43%). Лише 11 відсотків прийшли через друзів чи знайомих [20]. Це свідчить про роль цифрових платформ у саомобілізації громадян. Ключовими мотивами участі були: загроза незалежності антикорупційних органів (93%), підтримка демократії (85%), боротьба з корупцією (83%) та підтримка верховенства права (82 відсотки) [20]. Високий відсоток респондентів, які вперше брали участь у протестах (49%), свідчить про залучення нових учасників громадянської активності.

Типологічний аналіз протестних гаслів за стратегіями гумору. Перший рівень аналізу стосувався розподілу матеріалу за стратегіями гумору відповідно до типології Р. Мартіна. Результати засвідчили виразне домінування агресивного гумору, який було зафіксовано в 138 написах, що становить 71,5% від загальної кількості проаналізованих зображень. Ця стратегія характеризувалася прямим висміюванням, приниженням влади, гострими звинуваченнями та делегітимізацією політичних рішень. Типовими прикладами агресивного гумору є прямі звернення на кшталт «Ох..ли», «Геть від НАБУ», «Гарант Конституції = гарант корупції», риторичні питання «Ви що, безсмертні?», «Совість по скільки?», а також візуальні конструкції, що ототожнювали номер законопроєкту #12414 з екскрементами або порівнювали поточну владу з режимом В. Януковича.

Афіліативний гумор, спрямований на об'єднання групи та формування колективної ідентичності, було виявлено в 52 написах (26,9%). Ця стратегія проявлялася в самоназвах («ми не лохи», «за..бане покоління» (зобр. 1), спільних культурних референсах та використанні інклюзивних займенників.

Характерно, що афіліативний гумор часто поєднувався з мобілізаційними закликами, що могло створювати почуття солідарності та спільної мети серед протестувальників.

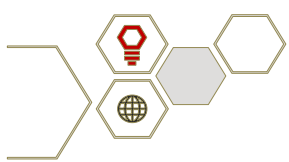
Зобр. 1. Фото плакату протестувальників під час «Картонкового майдану».

Джерело: Матеріал без назви. Instagram @ukrainian_in_the_usa. 2025. URL: <https://www.instagram.com/reel/DMd3x3bv81a/> (дата звернення: 10.11.2025)

Самоіронічний гумор було зафіксовано в 35 написах 18,1%). Ця стратегія передбачала рефлексію над власним життям, іронічне осмислення обставин, що змусили людей вийти на протест. Прикладами є написи «Коли виросту, не хочу виправляти ваші помилки», «Коли виросту, дам всім п..ди» (від підлітка), «Не з тими боретесь» (натяк на російську агресію як справжню загрозу). Самоіронія в цьому випадку виконувала компенсаторну функцію, знижуючи тривожність через переосмислення травматичної ситуації (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегія гумору	Кількість написів	Відсоток	Характеристика
Агресивний	138	71,5%	Пряме висміювання, приниження влади, делегітимізація рішень
Афіліативний	52	26,9%	Формування колективної ідентичності, спільні культурні референси

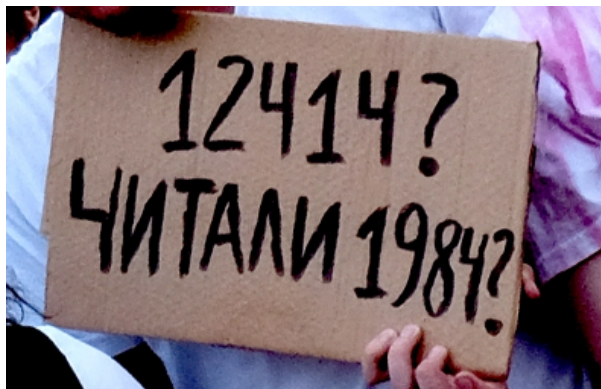

Самоіронічний	35	18,1%	Рефлексія над власним життям, іронічне осмислення обставин
---------------	----	-------	--

Джерело: власна розробка автора

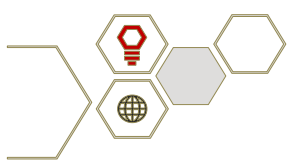
Примітка: сума відсотків перевищує 100%, оскільки багато написів поєднували кілька стратегій (наприклад, «Ще не вмерла, ви доби́ли» є одночасно агресивним, афіліативним та самоіронічним).

Культурні коди та символічні конструкти. У дослідженні було виявлено та систематизовано ключові культурні коди, що функціонували як маркери протестної ідентичності та засоби артикуляції політичних вимог. Найбільш частотним та центральним символом виявився хештег #12414, який згадувався в 25 з 193 проаналізованих написів на картонках (13% від загальної кількості). Номер законопроекту трансформувався з формального адміністративного позначення в смисловий конструкт, що став синонімом корупції, зради національних інтересів та деградації демократичних інституцій. Еволюція цього символу проявилася в різних формах його переозначення: від ототожнення з екскрементами (#12414 = 💩) до складних культурних зіставлень ((#12414 = 1984 (у алюзії на роман Дж. Оруелла), #12414 = 30 срібників (у біблійному контексті зради)) (зобр. 2, 3).

Зобр. 2. Фото плакату протестувальників під час «Картонкового майдану».

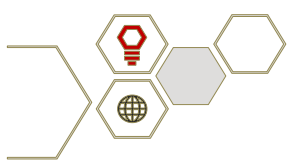
Джерело: Скоро й собаки не захочуть тут жити: які "перли" написали українці на плакатах в ході протестів. Фокус. 2025. URL: <https://focus.ua/uk/lifestyle/716054-skoro-y-sobaki-ne-zahochut-tut-zhiti-yaki-perli-napisali-ukrajinci-na-plakatah-v-hodi-protestiv-foto> (дата звернення: 01.11.2025)

Зобр. 3. Фото плакату протестувальників під час «Картонкового майдану».

Джерело: «Всі бачать ваші схемки»: другий день протестів із вимогою повернути незалежність антикорупційних органів. Грати. 2025. URL: <https://graty.me/gallery/vsi-bachat-vashi-shemki-drugij-den-protestiv-iz-vimogoyu-povernuti-nezalezhnist-antikorupczijnih-organiv/> (дата звернення: 30.10.2025)

Окремим феноменом «Картонкового майдану» стали собаки-протестувальники, яких зобразили на 21 фотографії з проаналізованих. Участь домашніх тварин у протесті – собак різних порід (золоті ретрівери, хаскі, дворняжки, пуделі тощо) з плакатами на шиї або поруч із господарями створила унікальну для української політичної культури форму м'якого протесту. Ефективність цього прийому полягала в когнітивному дисонансі між милістю та безневинністю тварини і жорсткістю політичних меседжів. Контраст породжував потужний емоційний резонанс, забезпечував вірусність контенту в соціальних мережах та одночасно знижував ризики репресій, оскільки образ протестуючого собаки символізував ненасильницький характер акції. Крім того, собаки виконували функцію гумористичної розрядки, знижуючи градус напруженості та роблячи протест доступнішим для ширшої аудиторії (зобр. 4, 5).

Зобр. 4. Фото собаки з протестним плакатом під час «Картонкового майдану».

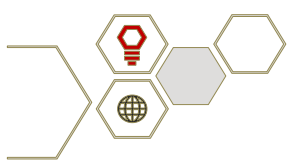
Джерело: «Моє собаче діло». В мережі показали домашніх улюбленців з плакатами на акції протесту – фото. NV.ua. 2025. URL: <https://nv.ua/ukr/lifestyle/sobaki-tezh-viyshli-na-akciyu-protestu-z-plakatami-v-merezhi-pokazali-shcho-na-nih-napisano-50532172.html> (дата звернення: 19.10.2025)

Зобр. 5. Фото собаки з протестним плакатом під час «Картонкового майдану».

Джерело: Матеріал без назви. Instargam @ternopiloblvidkat. 2025. URL: https://www.instagram.com/p/DMf9zSPN9yM/?img_index=1 (дата звернення: 18.10.2025)

Особливо показовим стало різноманіття попкультурних референсів і мемів, що маркували присутність різних поколінь протестувальників. Образ Лабубу, вирогідно, репрезентував покоління Z та їхню належність до цифрової культури; згадки про смерть Оззі Осборна відсилали до покоління бумерів і слугували символом втрати або іронічним коментарем до драматичності

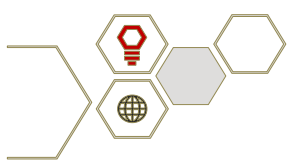
подій; мем «Don't push the horses» – популярна обмовка Олександра Усіка – міг позначати мілленіалів і використовувався як жартівливий заклик не поспішати з політичними рішеннями або як іронічна реакція на абсурдність ситуації (зобр. 6).

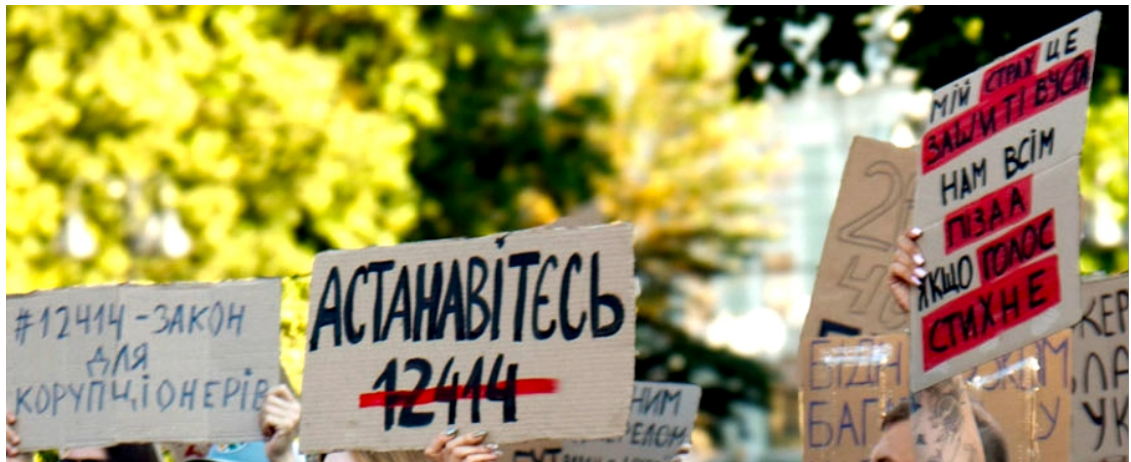
Зобр. 6. Фото протестувальників з плакатом під час «Картонкового майдану».

Джерело: Трохи відео та фото з протестів проти ху... Ujournal. 2025. (матеріал без назви). URL: <https://www.ujournal.com.ua/post/troxi-video-ta-foto-z-protestiv-proti-xuini?comments> (дата звернення: 15.10.2025)

Порівняння з В. Януковичем було виявлено в 6 написах (3,1%), але його символічна вага значно перевищує кількісні показники. Для української політичної культури фігура В. Януковича функціонує як абсолютний антигерой, символ зради національних інтересів, авторитаризму та втечі. Звернення до цього образу в контексті «Картонкового майдану» («Back to 2013», візуальні меми з Януковичем) артикулювало найгірший сценарій розвитку подій, а саме повернення до авторитарної моделі управління, що стала причиною Революції Гідності 2013-2014 років. Водночас розшифровка подібних написів вимагала певного рівня інтертекстуальної компетентності, адже їхній зміст спирався на культурні коди та колективну пам'ять. Такі фрази, як «Астанавітесь» (іронічна алюзія на звернення Януковича до протестувальників) чи «Вокзал Ростов» (натяк на його втечу до Росії),

зрозумілі лише за умови знання політичного та меметичного контексту (зобр. 7,8).

Зобр. 7. Фото протестувальників з плакатами під час «Картонкового майдану».

Джерело: Поезія протесту. Галерея написів на «картонкових мітингах».

Texty.org.ua. 2025. URL: <https://bit.ly/4raDDZm> (дата звернення: 19.10.2025)

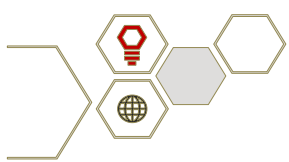
Зобр. 8. Фото протестувальників з плакатами під час «Картонкового майдану».

Джерело: Революція на картоні: як наша молодь стала на захист демократії —

фоторепортаж. Explainer. 2025. URL: <https://explainer.ua/revolyutsiya-na-kartoni-yak-nasha-molod-stala-na-zahyst-demokratiyi-fotoreportazh/> (дата звернення: 15.10.2025)

Ненормативна лексика як форма гумористичного вираження.

Найбільш масовим явищем можна назвати використання ненормативної лексики, що було зафіксовано у 85 написах (44% від загальної кількості). Використання написів ненормативною лексикою варто розглядати як елемент

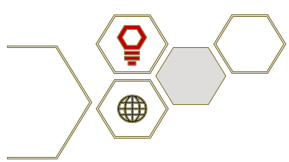
політичного гумору, який виконує як карнавальну, так і перформативну функцію. У бахтінській логіці сміхової культури груба, тілесна, «низька» мова сприяє десакралізації влади, знімає символічні ієрархії та створює простір карнавального переосмислення політичної реальності. З позицій перформативної теорії, ненормативна лексика є не просто мовним засобом, а дією – публічним жестом непокори, який конститує політичну суб'єктність протестувальника. У контексті політичної сатири лайка підсилює ефект висміювання, а в межах афективних підходів – стає засобом артикуляції колективного обурення та мобілізації. У такий спосіб ненормативна лексика інтегрується в політичний гумор як форма емансипативної комунікації та перформативного опору.

Характерно, що ненормативна лексика часто поєднувалася з іншими стилістичними прийомами, від прямих звертань («Без НАБУ ідем в п..ду», «Підписали і з..бали?», «Люди гинуть на Донбасі за закони п..расів») до риторичних питань та каламбурів. Це свідчить про те, що ненормативна лексика не була лише спонтанною емоційною реакцією, а функціонували як усвідомлена стратегія порушення правил офіційної політичної комунікації, яка сама по собі сприймалася протестувальниками як лицемірна.

Функції гумору в протестному русі. На основі аналізу використання гумору під час «Картонкового майдану» виявлено чотири основні взаємопов'язані функції, які виконував гумор у цьому протестному русі (табл 2).

Таблиця 2

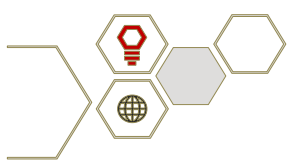
Функція	Опис	Емпіричні прояви
Психологічний захист	Копінг-механізм в умовах війни та політичної кризи. Гумор дозволяв учасникам долати стрес, тривогу та фрустрацію, забезпечуючи емоційну дистанцію від	Самоіронічний гумор (18,1% написів), переосмислення складної ситуації.

	травматичних подій та сприяючи збереженню психологічної стійкості протестувальників.	
Політична мобілізація	Зниження психологічного бар'єру входу до політичної участі. Креативність як форма залучення через мемну культуру та візуальну комунікацію, що робила протест доступнішим для різних верств населення, особливо молоді.	Афіліативний гумор (26,9%), креативність як форма залучення молоді, мемна культура.
Символічна субверсія	Деконструкція офіційних наративів влади через карнавальне перевертання ієрархій, що дозволяло учасникам вільно висловлювати критику влади та переосмислювати соціальний порядок.	Агресивний гумор (71,5%), ненормативна лексика (44%), делегітимізація влади.
Формування ідентичності	Створення колективної ідентичності через спільний символічний код. Гумор як мова внутрішньогрупової комунікації, що зміцнювала солідарність та об'єднувала учасників навколо спільних цінностей.	Інтертекстуальні алюзії, обмін мемами, спільні культурні коди.

Джерело: власна розробка автора

Така багатофункціональність свідчить про високу ефективність гумору як інструменту політичної комунікації, здатного одночасно працювати на різних рівнях впливу.

Висновки. Події «Картонкового майдану» показали, що завдяки створенню гумористичних плакатів, громадяни стали не лише учасниками протесту, а й активними творцями політичного змісту, формуючи нову суб'єктність самомедійованої участі, у якій фізична присутність та цифрове поширення взаємно підсилюють одне одного (фізична участь створює контент для цифрового поширення, а цифрове поширення, у свою чергу, мобілізує нових учасників для фізичної присутності).

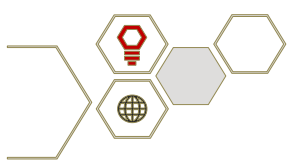
Водночас унікальність кожного плакату працює на формування колективної ідентичності через демонстрацію різноманіття голосів усередині єдиного протестного руху. Така модель політичної участі радикально відрізняється від авторитарних форм мобілізації, де маса має бути однорідною та скандувати єдині гасла. «Картонковий майдан» демонструє демократичну модель протесту, де єдність формується не через уніформність, а через визнання та святкування різноманіття.

Гумор функціонував як багаторівневий інструмент політичної дії: делегітимізував владу, мобілізував підтримку, структурував спільний досвід, слугував засобом емоційного самозахисту та каналізував фрустрацію суспільства.

Його інтертекстуальність і символізм перетворювали формальні позначення, зокрема номер законопроєкту 12414, на культурні коди спротиву, а попкультурні референси, меми й навіть образи собак-протестувальників створювали спільний дискурс, у якому різні покоління знаходили точки перетину.

Використання ненормативної лексики порушувало офіційні рамки політичного мовлення та виконувало функцію «зниження» владного дискурсу, підсилюючи емоційний ефект.

У цілому гумор став ефективною формою некласичної політичної участі, здатною одночасно раціоналізувати складні меседжі, підсилювати солідарність, робити протест видимим і вірусним. В умовах війни він набув

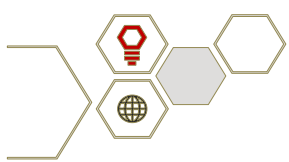
додаткового морального виміру, адже критика влади звучала як питання національної безпеки та відповідальності, що перетворювало внутрішньополітичний конфлікт на ширший екзистенційний сюжет.

Таким чином, гумор продемонстрував свою здатність слугувати дієвим інструментом низової мобілізації, що поєднує емоційні, культурні та комунікативні ресурси сучасного українського громадянського спротиву в умовах воєнного стану.

Результати дослідження відкривають перспективи для порівняльного аналізу гумористичного протесту в різних політичних контекстах, вивчення його інтеграції в цифрові мобілізаційні стратегії та оцінки довгострокового впливу на трансформацію політичної культури та практики громадянського активізму в умовах екзистенційних викликів.

Список використаних джерел

1. Verba S., Schlozman K. L., Brady H. E. Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics. Cambridge : Harvard University Press, 1995. 640 p.
2. Norris P. Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 338 p.
3. Micheletti M. Political Virtue and Shopping: Individuals, Consumerism, and Collective Action. New York : Palgrave Macmillan, 2003. 256 p.
4. Ekman J., Amnå E. Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology. Human Affairs. 2012. Vol. 22, No. 3. P. 283–300.
5. Freud Z. The mind and its relation to the unconscious. London : VTI, 1990. 448 p.
6. Gruner R. C. The Game of Humor: A Comprehensive Theory of Why We Laugh. New Brunswick : Transaction Publishers, 1997. 204 p.
7. Martin R., Puhlik-Doris P., Larsen G., Gray J., Weir K. Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being:

development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality*. 2003. Vol. 37, Issue 1. P. 48–75.

8. Sorensen M. J. Humorous Political Stunts: Nonviolent Public Challenges to Power. URL: <https://commonslibrary.org/humorous-political-stunts-nonviolent-public-challenges-to-power/> (дата звернення: 15.09.2025).

9. Карчевська О., Агафонова Г. Політичний перформанс як новий тип політичної комунікації в Україні. *Грані*. 2019. Т. 22, № 1. С. 58–66.

10. Янченко А. Самомедійована політична участь: концептуалізація феномену. *Політикус*. 2021. Вип. 3. С. 45–51.

11. Хома Н., Козьма В. Спектакуляризація політичного активізму в сучасній Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2019. Вип. 26. С. 13–20.

12. Bakhtin M. M. *Rabelais and his World*. Bloomington : Indiana University Press, 1984. 484 p.

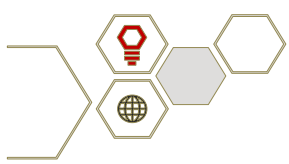
13. Хома Н. Антивоєнний акціонізм (артактивізм): особливості, форми та оцінка можливостей. *Політичні науки*. 2022. Вип. 8, № 2. С. 1–8.

14. Wong P. Humor and Laughter in Wartime. 2003. URL: <https://www.meaning.ca/article/humor-and-laughter-in-wartime/> (дата звернення: 15.09.2025).

15. Закон про НАБУ ухвалили в Раді: що відбувається. *BBC News Україна*. 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cgeqllep70no> (дата звернення: 15.09.2025).

16. Пояснення щодо події 21 липня: офіційна позиція НАБУ. Національне антикорупційне бюро України. 2025. URL: <https://nabu.gov.ua/news/poiasnennia-shchodo-podiyi-21-lypnia-ofitsiyina-rozlytsiia-nabu/> (дата звернення: 15.09.2025).

17. Київ, Дніпро, Одеса та інші міста протестують проти ухваленого Радою законопроекту. *Суспільне*. 2025. URL: <https://suspilne.media/1073115->

kiiv-dnipro-odesa-ta-insi-mista-protestuut-proti-uhvalenogo-radou-zakonoproektu-onlajn/ (дата звернення: 15.09.2025).

18. Законопроект 12414: як протестувати безпечно у Сумах. ЦУКР. 2025. URL: <https://cukr.city/news/2025/zakonoproekt-12414/> (дата звернення: 15.09.2025).

19. Зеленський запропонує Верховній Раді законопроект про скасування норм закону. Офіс Президента України. 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/zaproponuyu-verhovnij-radi-ukrayini-zakonoproekt-pro-skasuva-93689> (дата звернення: 15.09.2025).

20. Люди з картонками: хто такі та навіщо виходили. VoxUkraine. 2025. URL: <https://voxukraine.org/lyudy-z-kartonkamy-hto-taki-ta-nashho-vyhodyly-rezultaty-opytuvannya-protestuvalnykiv/> (дата звернення: 15.09.2025).

21. Климчук Л. Деякі аспекти національної ідентичності українців крізь призму концепту соціокультурної травми Піотра Штомпки. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 19 трав. 2023 р. Київ, 2023. С. 243–247.